

Puheenvuoro: Akateeminen maailma tutkimusassistentin silmin: moottoritieltä maantieverkostoon löytäminen

Santeri Lajunen & Akseli Tiensuu

Osa tästä tekstistä on kirjoitettu ensimmäises- sä persoonassa, mutta todellisuudessa on kyse kahden tutkimusassistentin jaetuista kokemuk- sista ja ajatuksista, jotka ovat koottuna yhdek- si tarinaksi.

Poltteleva moottoritie: mikä minusta tulee isona?

Nuoret pistetään tekemään hyvin varhaisessa vaiheessa valintoja, jotka he kehystävät koko loppuelämää määrittäviksi päätöksiksi. Ehkä ensimmäisen kerran elämässään yläkouluun päättävä 15–16-vuotias nuori joutuu tosissaan pohtimaan seuraavaa kysymystä: ”Mikä minusta tulee isona?”. Vaihtoehdot näyttävät kuin moottoriteiltä, joista jokainen johtaa ennen pit- kää tiettyyn päämäärään: joko peruskoulun jäl- keen opiskellaan suoraan ammattiin, tai sitten valitaan yleissivistävä lukiokoulutus, joka antaa lisäaikaa vaikealle päätökselle. Vaihtoehdoisesti lukio toimii pakollisena väliporttina kohti sitä päämäärää, jota nuori pitää teini-iässä elämänsä unelma-ammattina. Joka tapauksessa kuumalla moottoritiellä jalvoja polttelee. Päätöksen suu- ruus aiheuttaa nuorissamme ahdistusta ja uupu- musta, eikä sitä ole lainkaan helpottanut kevääl- lä 2020 käyttöön otettu pääsykoeuudistus, joka siirtää yliopistopaikoista kilpailua pääsykokeis- ta ylioppilaskirjoituksia kohti. Esimerkiksi pe- rästi 55 % helsinkiläisistä lukiolaisikäisistä ty- töistä kokee uupumusasteista väsymystä (THL 2021). Helsingin Sanomissa (2021) syitä perkaa kyseistä ryhmää edustava henkilö: ”Jo lukion

ensimmäisillä kursseilla kaikki miettivät, mitä kirjoittavat ja mitä haluavat jatkossa. Aiemmin ehkä toisen vuoden lopulla tai abivuonna poh- dittiin tarkemmin jatko-opintoja. 16-vuotias on tosi nuori päättämään tulevaisuudestaan, kun ei välttämättä edes tiedä omia kykyjään ja vahvuuksiaan.”

Itse pääsin yliopistoon aikana ennen pääsy- koeuudistusta. Muistan kuitenkin hyvin, miten tuleva yhteisvalinta ja siihen liittyvät päätök- set herättivät suurta huolta lukion abivuotena- ni. Maailma näytti olevan pullollaan yliopis- toja, joissa jokaisessa oli lukemattomia määriä eri tutkintoja. Lukioaikana ajatus yhteiskunta- tieteelliseen koulutukseen hakemisesta oli selkiytynyt, mutta tämän rajauksen jälkeen- kin vaihtoehtoja oli enemmän kuin tarpeeksi. Tutkinnoista oli tarjolla vain rajallinen määrä tietoa, jonka pohjalta tuli tehdä valinta, joka määritteli sekä tulevat opiskeluvuoteni, että myöhemmät vuosikymmenet työuralla. Oikean päätöksen tekeminen pelotti ja väärän valinnan tekeminen kauhistutti. Enkä ollut epävarmuuk- sieni kanssa yksin, vaan kauhistus valtasi myös monet muut ikätovereistani. Miten ihmeessä ky- kenisin tekemään päätöksen, joka määritteli koko loppuelämäni? Kesti kauan ennen kuin ymmärsin, etten todellisuudessa ikinä tehnyt vain yhtä suurta päätöstä, vaikka se siltä lukio- laisen silmin vaikutti.

Yhteishaun suhteen sain kyllä tehtyä valin- tani ja satuin onnekseni kuulumaan siihen vä- hemmistöön, jotka pääsivät lukiosta suoraan yliopistoon. Minun ei siis tarvinnut tuhlailla

omaa aikaani etsiessä opiskelupaikkaa eikä Sipilän hallitukselle tärkeä työurani alkupää ollut uhattuna, vaan olin matkalla kohti ”nopeaa valmistumista ja siirtymää työelämään” (Valtioneuvosto 2015). Aloitin opintoni tuolloisessa Johtamiskorkeakoulussa hallintotieteiden tutkinto-ohjelmassa. Opinnot etenivät tavoitteideni mukaisesti ja pidin hallintotieteiden opinnoistani: sen innostuneista luennoitsijoista, sen poikkitieteellisyydestä sekä aihealueiden moninaisuudesta. Epävarmuuteni kuitenkin kasvoi, kun huomasin, etteivät hallintotieteiden opinnot vastanneet täysin niihin kysymyksiini, joihin olin tullut hakemaan yliopistosta vastauksia. Lopulta hairahdinkin etsimään niitä vastauksia muiden oppiaineiden opintojaksoista. Koin tietynlaisen petturuuden tunnetta, sillä vaikka ulospäin hairahdukseni näytti viattomalta sivuaineiden opiskelulta, pelkäsin sen kertovan siitä, että opiskelen väärässä tutkinnossa. Teinkö sittenkin yhteishaussa väriä valintoja, ja joudun siksi poistumaan valintani mukaiselta polulta? Tunsin olevani petturi, mutta en hallintotieteille, vaan menneelle itselleni ja aiemmin tekemilleni valinnoille.

Moottoritieltä poistuminen

Mutta meidän ei tarvitse kulkea opinnoissamme kuin moottoritietä, jonka päämäärä on staattinen ja ennalta määrätty. Vaikken löytänytään sivuaineista yhtä vastausta kaikkiin minua askarruttaviin kysymyksiini, löysin suuren kirjon erilaisia mahdollisia vastauksia ja vielä suuremman määrän uusia kysymyksiä, joiden olemassaolosta aiemmin en tiennyt mitään. Syvennyin eri oppiaineista koostuviin opintoihini, joiden opiskelusta nautin yhä enemmän. Tein kurssi-valintani puhtaasti sen mukaan, mikä kurssi sattui milloinkin kuulostamaan mielenkiintoiselta: *tuolta historiankurssi, tuolta taloustieteen kurssi, tuolta filosofian kurssi ja tuolta yksi politiikan tutkimuksen kurssi...* Pian huomasin, että opiskelevani opintojaksot ja niiden sisällöt alkoivat nivoutua poikkitieteellisesti yhteen. Ne eivät antaneet yhdenmukaisia vastauksia, mutta erilaisten vastausten, näkemysten ja teorioiden

takaa alkoi nousta esiin toistuvia ajatuspolkuja, jotka ilmestyivät kahden näennäisesti täysin irrallisen aihealueen yhteydessä. Oppiminen ei näyttänyt enää yhdensuuntaiselta eikä yksinkertaiselta, vaan se sai uudenlaisia ulottuvuuksia. Olin eksynyt vahingossa opintojen moottoritietä maantieverkostoon, jossa tiet yhtyivät yllättäviä reittejä pitkin toisiinsa. Maailmasta oli tullut sekava ja sotkuinen.

Oppiminen alkoi toistamaan kehää. Ajoittain eri aihealueet ja teoriat kasautuivat mielessäni kuin yhdeksi suureksi teoriaksi, jolloin suuri tiedon määrä tuntui eheältä kokonaisuudelta, kuin linnakkeelta, joka kohosi kohti korkeuksia. Näitä arvokkaita oppimisen hetkiä seurasi pian perässään totaalinen tiedollinen kadotus, kun uuden oppiminen sai aikaan raivokkaan maanjäristyksen, joka järjestytti aikaisemman tietoni perusteita ja sai suuren teorian romahtamaan. Seisoessaan masentuneena romahtaneen tiedon raunioilla ei voi kuin yrittää lohduttautua ajatuksella, että rauniosta jäljelle jääneistä tiedonpalasista, joita maanjäristys ei ollut tuhonnut, voisi joku päivä rakentaa entistä kestävemmän teorian.

Monimutkaisen maantieverkoston hahmottaminen

Tultuani valituksi opintosuuntani kunta- ja aluejohtamisen tutkimusassistentiksi, sain tilaisuuden tutustua tutkimuksen maailmaan. Vaikka pandemia rajoittikin kontaktien määrää uusiin työtovereihini, ymmärsin nopeasti, että tutkimusryhmää pitää pääosin kasassa halu ymmärtää ja selittää entistä paremmin ympäröivää maailmaamme. Kussakin tutkimuksessa tämä halu keskittyy tiettyyn ilmiöön, mutta muilta lähtökohdiltaan tutkimusryhmän jäsenet voivat erota toisistaan hyvinkin suuresti. He voivat olla erimielisiä tutkittavan kohteen perimmäisestä luonteesta, sen kannalta keskeisistä teoreettisista lähtökohdista, tutkimusmetodologisista valinnoista tai jopa tehtävän tutkimuksen yhteiskunnallisesta tarkoituksesta. Miksi, miten ja mistä näkökulmasta kukin tekee tutkimustaan, vaihtelee. Silti yhteinen projekti, tiedon

ja ymmärryksen rakentaminen, pitää tutkimusryhmää kasassa. Eikä kyse ole vain erilaisten mielipiteiden ja näkemysten sietämisestä, vaan tutkimuksessa näkemyksellisellä divergenssillä on arvoa: eriävät näkökulmat ja niiden synnyttämät konfliktit mahdollistavat tiedollisen projektin etenemisen. Erimielisyydet ovat aidosti mahdollisuuksia uuden oppimiseen ja oman ymmärryksensä vahvistamiseen, vaikka kyseessä olisikin selvä tiedollinen konflikti.

Olen huomannut, ettei ole yhtä muuttia, johon useampi tutkija sopii. Vaikka tällaisen muuttin voisikin rakentaa, se ei välttämättä noudata niitä rakenteita, joiden mukaan yliopisto järjestää opetuksensa. Yliopiston tiedekunta- ja tutkintorakenteet ovat veteen piirrettyjä viivoja, joiden ylitse tutkijat liikkuvat tutkimuksellisten ja teoreettisten intressiensä ohjaamina. Yliopiston rakenteilla on kyllä merkityksensä, sillä ne kasavat yhteen tutkimus- ja opetushenkilöstä, joita yhdistää tietyt asiat, kuten mielenkiinnonkohteet tai tutkimusperinteet. Heillä voi silti olla merkittäviä erimielisyyksiä ja eroavaisuuksia monella muulla ulottuvuudella. Rakenteet lienevät käytännön kannalta hyödyllisiä, mutta olisi tärkeää tuoda esiin, että tutkintorakenteet asettavat vain suuntaa antavan luokittelun tutkimusmaailman ulottuvuuksille. Yliopistojen, tiedekuntien ja tutkintojen takaa aukeaa monisyinen akateeminen maailma, jossa rajavetoja on hyvin vaikea tehdä. Joillakin tavoin, kuten tutkittavan ilmiön osalta, kaksi tutkijaa voivat olla hyvin lähellä toisiaan, mutta saattavat olla täysin erimielisiä siitä, miten tutkittavaa ilmiötä kannattaisi edes lähteä tutkimaan. Esimerkiksi hallintotieteissä yhdelle julkisessa hallinnossa on kyse sosiaalisista vuorovaikutussuhteista, toiselle poliittisista valtasuhteista ja kolmannelle julkinen hallinto on yhteiskunnan tapa järjestää taloudellista toimintaa. Kaikki ovat kiinnostuneita julkisesta hallinnosta, mutta silti heidän välillään on perustavanlaatuisia erimielisyyksiä siitä, mistä julkisessa hallinnossa on kyse.

Koska yliopistoissa opetus perustuu tutkimukseen, vaikuttaa opintojaksojen sisältöön kulloinkin opetusvastuussa toimivan henkilön omat tutkimusintressit ja -lähtökohdat. Tutkimukseen

perustuva opetus on arvo itsessään ja se varmistaa opettajan olevan opettavan aiheen ehdoton asiantuntija. On silti tärkeä tuoda esiin, että opetettavien näkökulmien ympärillä on potentiaalista tilaa lukemattomille toisenlaisille äänille. Tämä ei tarkoita sitä, että opetus on vain ”yksi näkökulma” muiden joukossa ja että akateemisessa maailmassa kaikki näkökulmat olisivat yhtä arvokkaita. Tällaisen tiedollisen relativismin sijaan tämä tarkoittaa sitä, että akateemisen ponnistelun kautta toisenlainenkin näkökulma voi ansaita paikkansa aikaisemman näkökulman rinnalle tai jopa sen syrjäyttäjäksi. Kaikki mielipiteet eivät ole tieteen maailmassa tiedollisesti yhtä arvokkaita, mutta jokaiselle annetaan mahdollisuus rakentaa tiedollisesti arvokkaita näkökulmia.

Opintojaksoilla opetettavien näkökulmien moninaisuuteen on hyvä kiinnittää huomiota. Opiskelijoille on hyvä viestiä siitä, että kulloinkin opetettava näkökulma on yksi monista tavoista jäsentää maailmaa. Nuoren opiskelijan tai tutkijan alun on hyvä olla takertumatta liiaksi yksittäisiin näkökulmiin, vaan on parempi luoda omaa ymmärrystä ympäröivästä maailmasta tutustumalla erilaisiin näkökulmiin, teorioihin tai kokonaisiin tieteenaloihin. Tämä tutustumisprosessi on tärkeää, jotta voi nähdä metsän puilta, kuten ymmärtää, miten moneen suuntaan kompleksisilla yhteiskunnallisilla teemoilla voi olla yhtymäkohtia.

Tieteellinen debatti ja polarisoitunut maailma

Edellä mainittu oman ymmärryksensä luominen on tärkeää myös yhteiskunnan toimivuuden ja kehittymisen kannalta. Ei liene tarkoituksenmukaista, että yliopistosta valmistuu samaan ammattipiiriin ainoastaan samalla tavalla ajattelevia ihmisiä. Samanmielisyys on hyödyllistä silloin, kun käsiteltävästä asiasta ollaan oikeassa, mutta mitä tapahtuu, kun joukko samanmielisiä ovatkin väärässä? Esimerkkejä löytyy paljon. Muun muassa valtiomme entisen kultakaivoksen, kännyköitä valmistaneen Nokian rapautumisen kerrotaan johtuneen osittain joukosta

samanmielisiä ihmisiä, joiden yhteisymmärrys koitui lopulta yhtiön kannalta haitalliseksi tekijäksi. Opiskelijalle, tutkijanalulle tai työelämään astuvalle kriittisen ajattelun taito on yksi tärkeimmistä asioista, mitä yliopisto-opinnot voivat kehittää ja antaa. Uskallus olla eri mieltä ja asioiden jatkuva kyseenalaistaminen rikkovat kollektiivista putkiajattelua ja mahdollistavat epäkohtien esiintuomisen.

Elämme poliittisen polarisaation aikaa. Populismi, indenteettipoliitiikka sekä poliittinen vastakkainasettelu kasvattaa suosiotaan ympäri maailman. Polarisaation aiheuttamia konflikteja kuvataan julkisuudessa usein negatiivisina asioina, jotka saattavat pahimmillaan uhata voimassa olevaa yhteiskuntarauhaa- ja järjestystä. Polarisoituneisuudesta huolissaan olevassa maailmassa konsensus on mediassa päämäärä, jota kohti pyritään. Edellä mainittuun viittaa Jürgen Habermasin jo 1964 esittämä julkisuuden (public sphere) teoria, jonka mukaan julkisuudessa kokoonnutaan keskustelemaan yhteisistä asioista, mikä onnistuessaan saattaa johtaa tiettyyn päätökseen ja poliittiseen toimintaan.

Yhdysvaltalaisesta politiikasta polarisaatio on helposti huomattavissa. Viimeiset kaksi presidentinvaalia, sekä mm. Black Lives Matter-liike ja kongressitalon valtaus ilmentävät poliittista kuohuntaa, jossa polarisoituminen on synnyttänyt aatteellisesti kauas toisistaan ajautunutta ryhmittymää. Biden vai Trump? Ilmasto vai talous? Aborttioikeus vai ei? Valkoisten oikeuksien turvaaminen, vai tasa-arvoisemman yhteiskunnan luominen? Nämä kysymykset ovat eittämättä valtavan suuruusluokan teemoja. Kuten hyvin tiedetään, Biden voitti vaalit, melko selkeästikin 74 valitsijamiehen ja yli seitsemän miljoonan äänen erolla. Noin vuoden päivät vallankahvassa olleella Bidenilla on lähes mahdoton työ yhdistää jakautunut kansa.

Suomessakaan polarisaatiolta ole välttytty ja poliitikot puhuvatkin aika ajoin mediassa keskusteluyhteyden hankaloitumisesta ja vanhastaan konsensuspainotteisen päätöksenteon heikentymisestä. Globalisaatio, maahanmuutto, EU sekä ilmastonmuutos ovat hyviä esimerk-

kejä aihealueista, joista käyty yhteiskunnallinen ja poliittinen keskustelu on käynyt entistä kuumempänä.

Tiedemaailmassa jakautuneisuus on usein valttia, ja riitelyä kutsutaankin tuon negatiivisen sävyn sanan sijaan debatiksi. Tieteellisen debatin tarkoitus on nimenomaan ristiriitojen esiintuomisessa ja ratkaisemisessa, jonka kautta tieteellinen projekti etenee. Tieteen ristiriidattomuus tekisi tieteestä valmista ja siten tarpeetonta. Valmiin tieteen maailma taas olisi muuttumaton. Koko tieteen tarkoitus tuleekin tieteellisen projektin keskeneräisyydestä.

Tiede on luonteeltaan skeptistä, jonka mukaan kaikkiin jopa faktana pidettyihin asioihin tulee suhtautua kriittisesti. Siksi myös paljon tutkittuja aihepiirejä on tärkeää tutkia lisää. Konfliktit kuuluvat tieteeseen, eikä ole syytä kantaa kaunaa, joku järjestyttää tiedollisia perusteitasi. Ajoittainen debatti on hyvä asia, sillä mikäli näkemyksesi ja teoriasi horjuvat tai kaatuvat, johtui se uskomustesi vioista tai keskeneräisyydestä. Erilaiset mielipiteet ovat hyväksi, kun tiedollinen keskustelu ja tieteen konfliktit kohdataan ja teorioiden annetaan tarvittaessa romahtaa. Tiedemaailmassa ei ole tarkoitus rakentaa omaa tiedollista linnoitustaan ja pysyä sen herrana hamaan ikuisuuteen asti, vaan ajoittain sitä on korjattava tai rakennettava uudestaan, jotta tieteen ihanteiden lopputuloksiin päästäisiin.

Samalla kun tieteen sisäisen taistelun käydessä kuumana, palvelee tiedemaailma samalla muuta yhteiskuntaa. Toisin kuin vielä ehkä parikymmentä vuotta sitten, enää ei tarvitse kiistellä siitä, onko ilmastonmuutos totta vai ei. Monitieteinen tutkimus on luonut ilmastonmuutoksesta lihaa ja luuta ja tehnyt sen hyvinkin näkyväksi. Sen sijaan tieteen tehtävä ei ole kertoa, miten yhteiskunnalliset ongelmat, kuten ilmastonmuutos tulisi ratkaista. Tiede voi antaa ymmärrystä ja instrumentteja, mutta päätökset tehdään kuitenkin lopulta politiikassa. Nyt ilmastonmuutoksesta käydyssä yhteiskunnallisessa keskustelussa pohditaankin sitä, miten paikallisen, kansallisen ja globaalien päätöksenteon avulla aikakauttamme leimaava kriisi

tulisi ratkaista. Esimerkiksi tämän tekstin kirjoittamisen aikana käydään suurta Glasgow'n ilmastokokousta, jossa 400 maailman kärkipäättäjää keskustelevat näistä normatiivisista kysymyksistä: Mitä tulisi tehdä? Miten se tulisi tehdä? Kenen vastuulla tekeminen on?

Ehkäpä polarisoituneen maailman ongelmana ei siis myöskään ole erimielisyydet sinänsä, vaan kykymme rakentaa ja kehittää yhteiskuntaamme eriävien mielipiteiden ja näkemysten taistellessa keskenään. Aivan kuten tieteellisessä debatissa erilaiset näkemykset käyvät avointa keskustelua, myös poliittinen keskustelu tulisi pyrkiä löytämään ratkaisuja erimielisyyksien keskellä. Kriittinen ajattelu ei tarkoita vain muiden ajatusten, näkemysten ja uskomusten kritisoimista, vaan lisäksi itsekritiikkiä ja ratkaisujen rakentamista. Polarisoituneen maailman ongelma ei ole eriävät mielipiteet, vaan kyvyttömyys käydä avointa keskustelua.

Tiede ei siis ole valmista, eikä ole politiikkaakaan. Siksi yliopisto-opintoja käyvän opiskelijan ei ole tarkoitus vain oppia mahdollisimman paljon tietoa mahdollisimman nopeasti. Tärkeää on myös oppia näkemään opittavan informaation takana olevat oletukset, kyseenalaistamaan aikaisemmin opittua ja rakentamaan uutta tietoa ja ymmärrystä. Tutkinnon ei tulisi toimia tiedollisena dogmana, joka yliopistoon tullaan oppimaan työkaluksi myöhempää työelämää varten. Yliopistokoulutus on tapa opettaa tuleville ajattelijoille sekä tietoa, että kykyä arvioida ja jäsentää sitä kriittisesti. Yliopistokoulutus on paikka, jossa pääsee kohtaamaan tieteen keskeneräisyyden, mikä mahdollistaa ympäröivän yhteiskunnan ja omien tietojensa keskeneräisyyden ymmärtämisen.

Maantieverkoston hyväksyminen

Akateeminen koulutus ja ura ei siis ole tukku moottoriteitä, joista jokainen on suoraviivainen polku tiettyjen opintojen kautta kohti tiettyä päämäärää, vaikka jatko-opinnot ja työura nuorelle niin näyttäytyvät. Akateeminen polku merkitsee laajaa maantieverkostoa, johon astuttua kohtaa lukemattomia risteyskohtia, joissa jo-

kaisessa voi kääntyä uudelleen ja ohjata sinne suuntaan, jonne itse haluaa kulkea. Joskus taas löytää yhtymäkohtia teihin, joilla on jo aikaisemmin kulkenut. Jos myöhemmin huomaakin uuden suunnan olevan epämiellyttävä, voi halutessaan taas vaihtaa suuntaa seuraavassa risteyskohtassa. Vaihtoehtoisesti voi tehdä U-käännöksen, eikä kyseessä tällöin ole minkään sortin tappio. Eikä akateemisen koulutuksen tarvitse johtaa suoraan tiettyyn ammattiin. Oppimisen, tutkimisen ja ajattelemisen polulla on luvallista ja suositeltavaa harhailla.

Tämän olen tutkimusurasta ja akateemisesta maailmasta lyhyessä ajassa oppinut. Olen hyvin kiitollinen siitä, että opin edellä mainitun nyt, enkä myöhemmin ajettuani moottoriteillä ohitse niistä lukemattomista liittymistä tajua-matta, että niistä jokaisesta olisin vielä voinut vaihtaa suuntaa. Tällä ajatuksella voivat lohdutautua myös seuraavaa opiskelupaikkaansa pohtivat nuoret. Olisipa minulle joku kertonut melkein kymmenen vuotta sitten, että minun ei tarvitse vielä 24-vuotiaanaakaan tietää, mikä minusta tulee isona.

Lähteet

- Habermas, J. (1964). The Public Sphere: An Encyclopedia Article. *New German Critique* 3 (1974).
- Helsingin Sanomat. (2021). Vain kymppi riittää. Julkaistu 4.11.2021. Löydettävissä osoitteesta <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008326630.html>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021). Kouluterveyskyselyn tulokset alueittain. Päivitetty 11.10.2021. Löydettävissä osoitteesta <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset#alueittain>
- Yliopistolaki 2009/558. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>
- Valtioneuvosto (2015). Ratkaisujen Suomi – Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Viitattu 10.11.2021. Löydettävissä osoitteesta https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf